

A PÉNZÜGYI TUDATOSSÁG FEJLESZTÉSÉNEK FONTOSSÁGA ÉS KIHÍVÁSAI

THE IMPORTANCE AND CHALLENGES OF DEVELOPING FINANCIAL AWARENESS

Póta Cserne Panka ¹

¹ Számviteli és Pénzügyi Intézet, Gazdaságtudományi Kar, Debreceni Egyetem, Magyarország

Kulcsszavak:

pénzügyi tudatosság, emberi erőforrás, pénzügyi oktatás, pedagógushiány

Keywords:

financial awareness, human resources, financial education, teacher shortage

Összefoglalás

A pénzügyileg tudatos lakosság előmozdítja egy ország versenyképességét és biztosabbá teszi a gazdaság stabilitását. A pénzügyi tudatosság és az oktatás előmozdítására van szükség a középiskolás diákok, a fiatal felnőttek és az idősebb korosztályok körében is. Szintetizáló kutatásunk szekunder adatgyűjtésen alapszik. A tanulmányban bemutatásra kerül a hazai pénzügyi tudatosság fontossága és a fejlesztésére irányuló kezdeményezések, illetve ennek kihívásai különös tekintettel az emberi erőforrás tényezőkre. Megállapítható, hogy Magyarországon számos kezdeményezés van arra vonatkozóan, hogy már az iskolai tanulmányok keretében elsajátíthassák a diákok a későbbiekben elengedhetetlen pénzügyi és gazdasági alapokat. Az oktatásban részt vevő tanárok számára elérhetőek bizonyos képzések, de komoly problémát jelenthet a pedagógusok alacsony száma.

Abstract

A financially conscious population promotes a country's competitiveness and makes its economic stability more secure. There is a need to promote financial awareness and education among secondary school students, young adults and older age groups. Our synthesis research is based on secondary data collection. This article describes the importance of financial awareness and the domestic initiatives and challenges to improve it, with a particular focus on human resource factors. It can be concluded that there are a number of initiatives in Hungary aimed at providing students with the financial and economic basics they will need in the future, starting from school. Some training is available for teachers involved in education, but there can be a serious problem with the low number of teachers.

A Gróf Tisza István Debreceni Egyetemért Alapítvány Kiválósági PhD Ösztöndíjából finanszírozott szakmai támogatással készült.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP 23-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválósági Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Bevezetés

A pénzügyi tudatosság és a képzett munkaerő hiánya két kiemelt kérdés, amely napjaink gazdaságát érinti. A pénzügyi és gazdasági ismeretek elsajátítása és a megfelelő hozzáállás kialakítása kulcsfontosságú az élet számos területén. A pénzügyi tudatosság alapvető fontosságú az egyéni döntések meghozatalában és a hosszú távú anyagi biztonság elérésében is. Ha az egyének nem rendelkeznek a pénzügyi készségek hatékony használatához szükséges ismeretekkel, az negatív eredményekhez, például irracionális pénzügyi döntéseket meghozatalához [30], illetve magas eladósodáshoz vezethetnek [13].

A pénzügyi tudatosság és az oktatás előmozdítására van szükség a középiskolás diákok, a fiatal felnőttek és az idősebb korosztályok körében is. Azáltal, hogy pénzügyi ismeretekkel ruházzuk fel őket, egészséges pénzügyi szokásokat alakíthatnak ki, megalapozott pénzügyi döntéseket hozhatnak, és felkészülhetnek jövőbeli pénzügyi céljaik megvalósítására. A pénzügyi ismereteknek a középiskolai tantervbe való beépítése továbbá segíthet áthidalni a készségbeli szakadékot, felkészítve a diákokat a munkaerőpiacra, és elősegítve a képzett és pénzügyileg stabil munkaerő kialakulását.

A tanulmány célja a korábbi – főleg hazai –, pénzügyi tudatossággal és kultúrával kapcsolatos szakirodalmi források szintetizálása. Ennek keretében első körben kiemeljük a pénzügyi tudatosságnak és a fejlesztésének jelentőségét, majd röviden bemutatjuk a pénzügyi tudatosság helyzetét, illetve a fejlesztésére irányuló kezdeményezéseket Magyarországon. Ezt követően kitérünk a pénzügyi tudatosság és a képzett munkaerő közötti kapcsolatra és az azt érintő negatív körülményekre. Az összegzés és következtetés mellett javaslatokat fogalmazunk meg a pénzügyi tudatosság előmozdítására vonatkozóan.

1. A pénzügyi tudatosságnak és fejlesztésének jelentősége

A pénzügyi tudatosság kiemelt fontosságú, mivel a jövő alakításához pénzügyileg felelős magatartásra van szükség [3; 1]. Az alacsonyabb pénzügyi tudatossággal rendelkező egyének könnyebben követhetnek el pénzügyi hibákat [24]. A pénzügyi tudatosság és a megfontolt, felelősségteljes egyéni pénzügyi döntések biztonságosabbá és erősebbé tehetik a családok, illetve családi vállalkozások helyzetét, továbbá elősegítik az adott ország gazdaságának, valamint Dewi [3] szerint a pénzügyi közvetítő rendszerének stabilitását és növekedését is. Szóka szerint észrevehető, hogy legtöbbször akkor kap nagyobb hangsúlyt a pénzügyi kultúra és tudatosság kérdésköre, amikor a gazdaságban éppen dekonjunkció figyelhető meg [31].

Mivel a pénzügyek terén is folyamatosan fejlődik az alkalmazott technológia, így az iskolai oktatás során átadott pénzügyi és gazdasági ismeretanyag gyakorlati alkalmazhatósága is hamar elévül. Ezen kívül korábban ismeretlen, új megoldandó kihívások is megjelentek, az elöregedő társadalomnak összefüggésében felértékelődik a pénzügyi ismeretek jelentősége az öngondoskodás szerepének megnövekedésével [15]. Garai-Fodor és Csiszárk-Kocsir eredményei alapján a diákok is fontosnak tartják a pénzügyi ismeretek gyarapítását, hiszen azáltal könnyebben tudnak boldogulni, nő a pénzügyi tudatosságuk és megfontoltabb döntéseket lesznek képesek hozni a pénzügyi termékek megválasztásánál, vagy a befektetéseik során [9]. A pénzügyi edukációt érdemes már egész fiatal korban elkezdni, hogy ez a fajta tudás és tudatosság természetes része legyen az adott egyén életének [4].

A makrogazdasági változásokhoz való alkalmazkodásnál a fogyasztók oldaláról tudatos pénzügyi magatartásra van szükség. A közoktatásból kilépő fiatal felnőttek számára rendkívül fontos a pénzügyi termékek és azok alapvető tulajdonságainak ismerete [14]. A váratlan makrogazdasági és jövedelmi sokkok kezeléséhez nagy segítséget nyújt egy magasabb szintű pénzügyi kultúra [12].

A pénzügyi szektor gyors ütemben és nagymértékű digitális átalakuláson megy keresztül. A megváltozott környezethez a szolgáltatókon és szabályozókon kívül a fogyasztóknak is tudniuk kell alkalmazkodni. A digitális készségek fejlesztése és az innovációk iránti nyitottság megteremtése, valamint a pénzügyi alapismeretek széleskörű lefektetése együttesen és párhuzamosan lehetséges, ha a lakosság pénzügyi tudatossága megfelelő eszközökkel kerül fejlesztésre.

A pénzügyi műveltség és kultúra társadalmi és gazdasági kérdés és feladat is egyben, hiszen szocio-demográfiai kutatások kimutatták, hogy az esélyegyenlőtlenség negatívan befolyásolja a pénzügyi kultúra alakulását [2]. A pénzügyi kultúra fejlettsége az egyének szintjén túl, minden gazdasági szereplő szemszögéből, valamint a nemzetgazdaság szempontjából is kiemelten fontos. A

magasabb pénzügyi kultúrával rendelkező háztartások és vállalkozások nagyobb eséllyel kerülnek el a számukra hátrányos pénzügyi döntéseket. Általában nagyobb a megtakarítási hajlandóságuk és nem mennek bele költséges hitelekbe. Egy tudatosabb pénzügypolitikát folytató menedzsment hatékonyabban képes fenntartani mindazon, innováció vezérelt iparágakban működő, magas K+F-érdekeltségű vállalatoknak a jövedelmezőségét, amelyek bár jelentős működési kockázatokkal néznek szembe, ugyanakkor kiemelkedő növekedési potenciállal is rendelkeznek [32]. Különösen igaz lehet ez a finanszírozási hiánnyal küszködő – jellemzően fiatal, innovatív és technológiaorientált – vállalkozások esetében. Az állam ezekben a vállalkozói rendszerekben fontos szerepet játszik [5; 6; 7].

A jobb megtakarítási hajlandóság makrogazdasági szinten is pozitív hatással bír. Megállapítható, hogy minél magasabb egy ország pénzügyi tudatossága, annál stabilabb a pénzügyi rendszere [33]. A pénzügyi és gazdasági nevelés és oktatás nemzetgazdasági érdek, hiszen az állam sikeressége, versenyképessége, valamint a gazdaság fejlődése és stabil növekedése nagymértékben függ attól, hogy az oktatási rendszer felkészíti-e úgy a diákokat, hogy képesek legyenek alkalmazkodni a folyamatosan változó pénzügyi világhoz [11]. Mivel a pénzügyi tudatosság fejlesztése társadalmi érdek, ezért kiemelten fontos az érdekeltek széles körű bevonása, illetve a nagy nyilvánosság biztosítása a marketingcélok programokban való érvényesülésének kiszorítása mellett [12].

Az OECD [23] 2020-ban 26 ország pénzügyi tudatosságának szintjét vizsgálta, köztük Magyarországot is. Az eredmények alapján a vizsgált országokban további fejlesztésre szorul a pénzügyi tudatosság. Tekintve, hogy a lakosság jelentős része nem rendelkezik a megfelelő pénzügyi műveltséggel, így nem tudnak kellő eredményességgel foglalkozni a mindennapi pénzügyeikkel. Életkor alapján a legalacsonyabb pénzügyi műveltsége a fiatalabb (18-29 év) és az idősebb (60 év felettiek) korosztálynak van, míg a középkorúak magasabb eredményt értek el ebben a tekintetben [23].

Hazánkban az MNB elsők között fogalmazta meg, hogy mit jelent a pénzügyi tudatosság. Eszerint „A pénzügyi ismeretek és készségek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit [16]”. A magyar kormány Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája is megfogalmazza, hogy az elmúlt években elvégzett kutatások és a nemzetközi trendek is azt mutatják, hogy a lakosságban kialakult, pénzügyi válságot követő bizonytalanságérzést a pénzügyi ismeretek, illetve azok gyakorlati alkalmazásának hiánya okozza. A magyar kormány többek között emiatt már 2016-ban fontos célként – egy nemzeti stratégia részeként – fogalmazta meg a lakosság pénzügyi tudatosságának fejlesztését [18]. A pénzügyi szektor digitalizációja átláthatóbbá teszi a pénzkezelést és csökkenti a készpénzhasználatot. Ezentúl közvetett módon befolyásolhatja a pénzügyi tudatosságot, mivel a fogyasztók pénzügyi döntéseinek elsődleges mozgatórugója az ügyfélélmény lett [28; 29].

2. A pénzügyi tudatosság helyzete Magyarországon

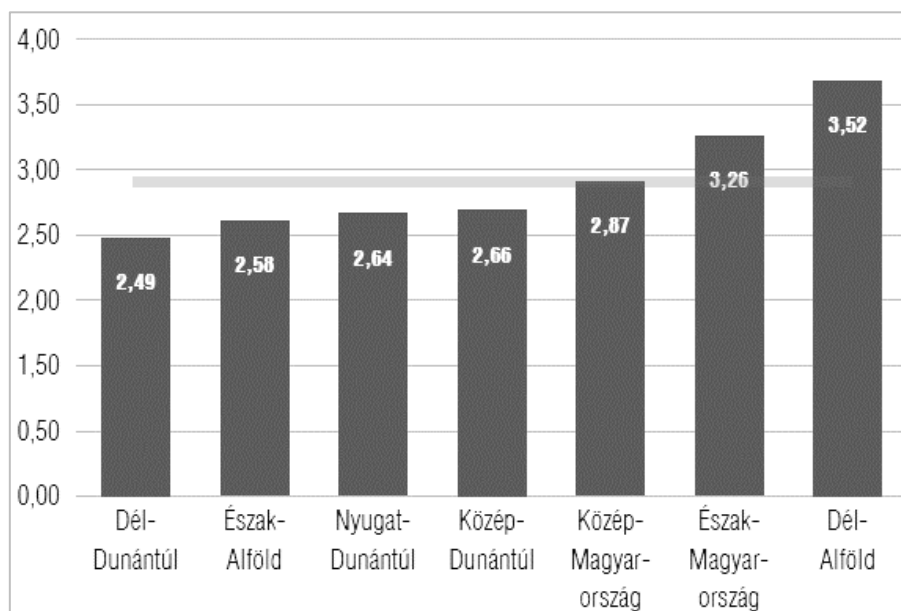
A pénzügyi tudatosság a tudás, a viselkedés, illetve az attitűd hármásából tevődik össze [14]. Más kutatók szerint [10] a pénzügyi műveltség a személyes pénzügyek hatékony kezeléséhez szükséges ismeretek és készségek összessége, amely a helyes gazdasági magatartás és ennek eredményeként a helyes pénzügyi tervezés alapja [1].

Az OECD által kidolgozott módszertan és kérdőív alapján, a Pénziránytű Alapítvány megbízásából a GfK 2015-ben 1000 fős reprezentatív felmérést végzett hazánkban, amelyben a magyar felnőtt lakosság pénzügyi tájékozottságát és kultúráját mérték fel. A felmérés több vizsgálati kategóriára bontható, melyek egyike a pénzügyi döntéshozatal. Ennek kapcsán kiemelendő, hogy a válaszadók többsége ugyan ismerte a felsorolt pénzügyi termékeket, de csak kis részük használta azt a mindennapjai során. A válaszadók 25%-a készít rendszeresen költségvetést a családi háztartásra, ami romló tendenciáról árulkodik, hiszen a 2010-ben végzett hasonló felmérés alkalmával ugyanez az arány még 32% volt. Az eredményeket összevetve a 2010-ben készített felmérés eredményeivel arra a megállapításra jutottak, hogy a lakosság még kevésbé megfontolt, és előrelátó lett a pénzügyeit tekintve [26].

Az MNB 2017-ben azonosította a fő problémákat a Pénzügyi tudatosság stratégiájában, melynek keretében elsőként azt emeli ki, hogy a lakosság megtakarítási és öngondoskodási

hajlandósága alacsony. Ez azért kedvezőtlen, mert akik rendelkeznek megtakarítással, azok jellemzően sikeresebben meg tudják valósítani a pénzügyi céljaikat és rugalmasabbak a pénzügyi sokkokkal szemben is. A magyar lakosság hajlamos idegenkedni a pénzügyi termékektől és szolgáltatásoktól, illetve a különböző pénzügyi lehetőségeket sem hasonlítják össze. A széleskörű tájékozódás és a meglévő ismeretek alkalmazásának hiányából kifolyólag sokszor hoznak meggondolatlan pénzügyi döntéseket, illetve helytelenül mérik fel a kockázatokat. Mivel gyakran a jövőbeli kötelezettségeikkel sincsenek tisztában, ezért az előrelátás hiányából számos pénzügyi probléma merülhet fel. További problémaként a rendkívül magas készpénzhasználati arányt azonosította az MNB, ami komoly társadalmi szintű költségeket okoz és makro-szintű hatásokat gyakorol a gazdaságra. Ennek visszaszorítása érdekében kiemelt célként tűzte ki a készpénzkímélő-, modern fizetési módok használatának széleskörű népszerűsítését [17].

Németh és kutatótársai [21] az OECD 2018-as kutatási adatai alapján megalkottak egy pénzügyi sérülékenység indexet, amely demográfiai, attitűd- és viselkedési jellemzőkből áll. A pénzügyi sérülékenység-mutató legkisebb értéke 0, a legmagasabb pedig 12 lehet. A szerzők az OECD 2018-as adatbázisának adatai alapján, 1001 főből álló reprezentatív mintán végezték az elemzéseiket. Eredményeik szerint a sérülékenységi mutató átlaga Magyarországon 2,88 volt (lásd 1. ábra), az országos minimum érték 0, a legnagyobb felvett érték pedig 9. A szerzők megállapították, hogy a személyes pénzügyi tudatosság és a pénzügyi termékek minél szélesebb körének ismerete és használata kevésbé sérülékenyebbé teszi az adott egyént. Országos viszonylatban a szerzők szignifikáns különbséget találtak a régiók pénzügyi sérülékenységi indexe között (lásd 1. ábra).

1. ábra: Magyarország régióinak pénzügyi sérülékenységi indexe

Forrás: [21]

A mutató a dél-alföldi régióban tekinthető a legrosszabbnak, ami után az észak-magyarországi régió következik. A pénzügyileg legkevésbé sérülékeny régió a Dél-Dunántúl tekinthető. Ezt figyelembe véve azonosíthatóak olyan területek, ahol még hangsúlyosabban kell kezelni a pénzügyi műveltség növelését. Eredményeik alapján a pénzügyi sérülékenység-mutató szignifikánsan magasabb a nőknél, mint a férfiaknál, melyet a nemek közötti jövedelmkülönbségre épülő elégedetlenségre és szorongásérzetre vezetnek vissza. Képzettség vonatkozásában az általános iskolai végzettséggel rendelkezők a legsérülékenyebbek, míg a felsőfokú végzettségűek a legkevésbé sérülékenyek. Érdekes megállapításuk, hogy annak ellenére, hogy nyugdíjasok és a foglalkoztatottak jövedelmi szintje jelentősen különbözik, pénzügyi sérülékenységi szintjük mégis azonos. Megállapították, hogy a jövedelem növekedése csökkenti a pénzügyi sérülékenységet, ugyanakkor a magasabb jövedelem elérése nem növeli arányosan a pénzügyi tudatosságot. Ebből arra

következtettek, hogy a személyes anyagi vágyak kielégítésének háttérbe szorítása, vagy elhalasztása jelentősen befolyásolja a sérülékenység kialakulását, hiszen a jövedelem növekedésével párhuzamosan egyből megjelenik a fogyasztás növelése [21]. Érdemes lenne tehát a pénzügyi tudatosság fejlesztését célzó képzési programokban kiemelten kezelni a felnőtt lakosság pénzügyileg sérülékenyebb csoportjainak oktatását [20].

Az OECD 2020-as felmérésének pénzügyi tudás kategóriájában Magyarország megközelítőleg eléri az OECD átlag pontszámát. Attitűdöt tekintve hasonlóan jó értékeket mutatott Magyarország, azonban a pénzügyi viselkedés kategóriájában csak Olaszország ért el rosszabb eredményt, amivel mindketten sokkal az OECD átlag alatt maradtak [14]. A kelet-európai országokban – valószínűleg történelmi és szociológiai okokból kifolyólag – jellemző a pénzügyi ismeretek és a tapasztalat hiánya, aminek következtében átlagosan alacsonyabb a pénzügyi magatartás szintje [11].

3. A pénzügyi tudatosság fejlesztésére irányuló kezdeményezések Magyarországon

Magyarországon számos kezdeményezést indítottak a pénzügyi- és civil szervezetek a középiskolás diákok gazdasági és pénzügyi tudatosságának fejlesztésére [11]. A Magyar Kormány pénzügyi tudatosságot fejlesztő stratégiája a 2017 és 2023 közötti időszakot ölelte fel, így az abban kitűzött célokat 2023-ra kellett elérni. A fejlesztési stratégia fő célja az volt, hogy a Nemzeti Alaptanterv kiegészüljön a pénzügyi oktatással ezáltal elérve minden fiataalt. Ennek keretében született meg az 'Okosan a Pénzzel!' program, melynek célja a lakosság pénzügyi tudatosságának fejlesztése volt. A program a felnőtt lakosságra tekintettel a pénzügyi stressztűrő képesség erősítését és a pénzügyi szemlélet kialakítását is tartalmazza [12; 17].

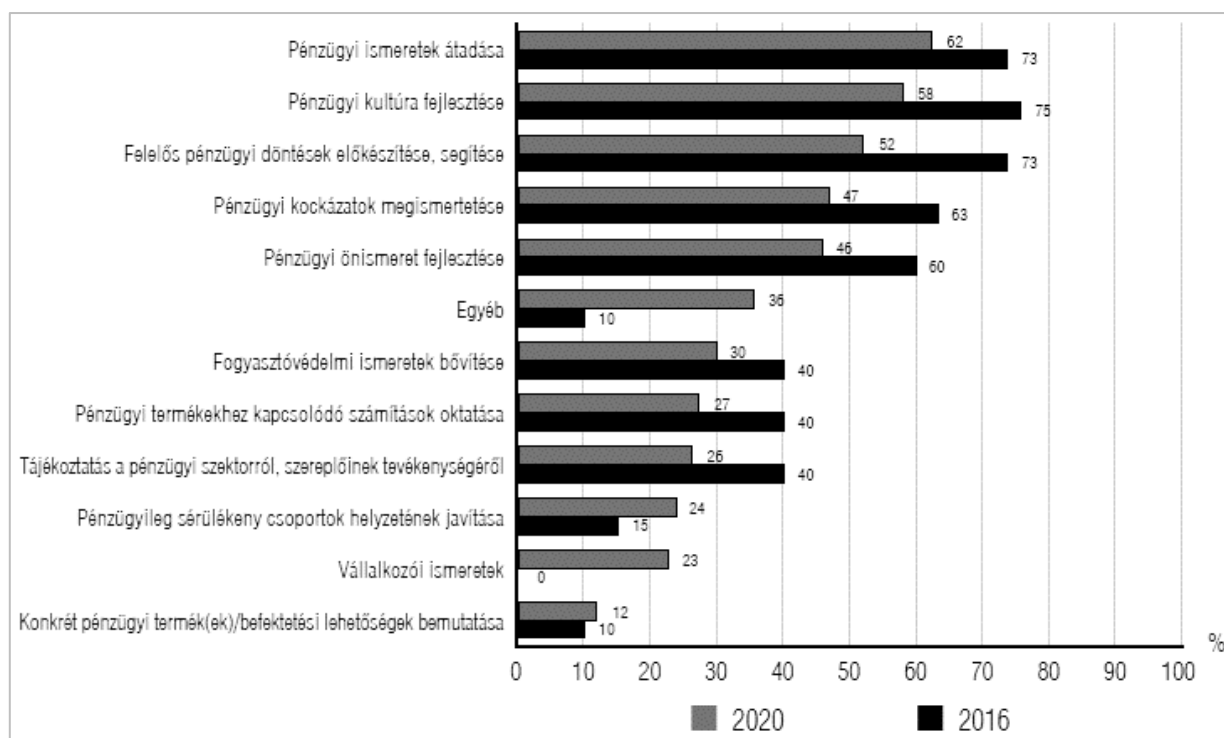
A pénzügyi tudatosság fejlesztésében, terjesztésében, a lakosság pénzügyi ismereteinek növelésében aktív szerepet vállalnak állami szereplők is. Kiemelendő többek között a Magyar Nemzeti Bank, az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Nemzetgazdasági Minisztérium, az Állami Számvevőszék, valamint különböző oktatási intézmények és minisztériumi háttérintézmények is. A különböző programok és intézmények célja bővíteni a lakosság pénzügyi ismereteit, illetve fejleszteni a pénzügyi magatartást és attitűdöt [22]. Ezen kezdeményezések több korosztályt is fejlesztenek.

Pénzügyi témában a jegybank által több tájékoztató füzet, ismeretterjesztő kiadvány, illetve folyóirat is megjelent. Az MNB, a Magyar Bankszövetség és a Diákhitel Központ által 2008-ban jött létre a Pénziránytű alapítvány azzal a céllal, hogy olyan programokat dolgozzon ki és valósítson meg melyek a pénzügyi tudatosságot fejlesztik. Ilyen projekt a Pénziránytű-BankVelem programja, mely tanórai és tanórán kívüli keretek között, játékos környezetben fejleszti a diákok pénzügyi tudását, és az online bankolás alapvető lépéseit az általános iskolások számára. A Pénziránytű 2008 óta a weboldalán fiataloknak nyújt pénzügyi alapismereteket közérthetően, a célcsoporthoz igazodó stílusban és nyelvezetben. A Pénziránytű Alapítványnak köszönhetően a diákok különböző feladatgyűjteményekhez, példatárakhoz és könyvekhez kaptak hozzáférést. Fontos megemlíteni a ma már 35 országban zajló „European Money Week” rendezvénysorozatot, melyhez Magyarország alapítóként csatlakozott 2015-ben. Ez az egyik legkiemelkedőbb program a pénzügyi tudatosságot fejlesztő kezdeményezések közül. Magyar néven a „Pénz7” rendezvénysorozat Magyarországon 2015-ben került először megrendezésre. Ez egyfajta tematikus hetet jelent, amelynek keretében a fiataloknak tartanak órákat a pénzről, a megtakarításokról, a megélhetésről, a munkavállalásról és arról, hogy milyen vállalkozónak lenni. A tudatos pénzgazdálkodásra felhívó foglalkozásokat főleg az általános és középiskolás diákok számára szervezik meg. A „Pénz7” program többek között felhívja a figyelmet a pénzügyi tudatosságra, segíti a diákokat a pénzügyi világ és a vállalkozói tevékenységek megértésében [11; 19; 25]. A Pénz7-nek fontos szerepe van a pénzügyi tudatosság fejlesztésében; ezt felismerve már számos más európai ország csatlakozott rendezvénysorozathoz.

Említésre méltó továbbá a BÉT online tőzsdei szimulációs játéka a Részvényfutam, mely a Pénz7 során kerül megrendezésre. Kiemelendő még az OTP Fáy András alapítványa, amely 2004 óta fokozottan foglalkozik pénzügyi, gazdasági és gazdálkodási edukációval. A pénzügyi tudatosság fejlesztésének kiváló eszközei lehetnek az iskolán kívül megszervezett versenyek. A hazai rendezésű megmérettetések közül kiemelendő például az általános iskolai tanulók számára szervezett K&H Vigyázz, Kész, Pénz! verseny, amelyet 2010-ben rendezett meg először a bankcsoport [11]. Kiemelten fontos, hogy az alapvető pénzügyi ismereteket játékos pénzügyi feladatokon keresztül a fiatalabb

generáció tagjai mielőbb elsajátítsák, és így felnőttként jobban eligazodjanak a pénz világában, ezáltal tudatos döntéseket hozzanak. A különböző pénzügyi ismeretterjesztő programok és vetélkedők által naprakész, a fiatalok számára is érdekes, modern ismeretanyaggal és sok játékos feladattal fejleszthető a diákok pénzügyi tudatossága.

Németh és kutatótársai [20] megvizsgálták, hogy a hazai pénzügyi tudatosság fejlesztését célzó programok milyen pedagógiai, ismeretátadási célokkal indultak a vizsgált 2016-os, illetve 2020-as évben (lásd 2. ábra). A válaszadók 12 képzési cél közül választhattak és egyszerre több célt is megjelölhettek. A kérdőívet 2016-ban 35 képzési programmal rendelkező szervezet töltötte ki, míg 2020-ban 52 képzési programmal rendelkező válaszadó vett részt.

2. ábra: A pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések céljai

Forrás: [20]

A 2. ábrán az látható, hogy a válaszadók mekkora százaléka szerint indult a saját pénzügyi tudatosság fejlesztését célzó programjuk az adott pedagógiai, ismeretátadási célokkal 2016-ban (N=35), illetve 2020-ban (N=52). Nagyobb változás nem volt észlelhető a négyéves periódus elteltével: a pénzügyi ismeretek átadása és a pénzügyi kultúra fejlesztése mellett továbbra is a felelős pénzügyi döntések meghozatalának segítése, a pénzügyi kockázatok megismertetése, illetve a pénzügyi önismeret fejlesztése volt a legnépszerűbb képzési cél. Ezen célok aránya viszont egységesen csökkent 2016-hoz képest. Arányaiban viszont több képzés indult a pénzügyileg sérülékeny csoportok helyzetének javítására [20].

4. A pénzügyi tudatosság fejlesztésének munkaerőhöz kötődő kihívásai

A közoktatáson kívüli szervezetek kutatásai szerint a képzési programok megsokszorozódtak, időtartamuk megnövekedett, és a résztvevők száma közel háromszorosára nőtt. A kiemelt figyelem középpontjában még mindig a megtakarítás, a pénzügyi tudatosság, a pénzügyi önismeret, attitűd és viselkedés áll. A tudásátadás során nem élveznek prioritást a befektetéssel és a vállalkozással kapcsolatos ismeretek. A hazai előregedő társadalmi összetétel okán egyre elterjedtebb a nyugdíjas évekre történő megtakarítási stratégiák oktatása. Problémát jelent, hogy a képzések nagyrésze figyelmen kívül hagyja, hogy a célcsoportok eltérő jövedelmi helyzetűek és társadalmi háttérűek

lehetnek és nincs nagy hangsúly fektetve a pénzügyileg sérülékenyebb csoportok fejlesztésére sem [20].

Magyarországon a pénzügyi kultúra oktatásában résztvevők száma 2016-2020 között több mint 2,5-szeresére nőtt, meghaladta az 1,3 millió főt. Mindezek mellett a pénzügyi kultúra edukációja fejlesztésre szorul, melynek egyik fontos eleme a pénzügyi digitalizációs folyamatokat segítő technológiai háttér oktatása lehet. A fogyasztóknak, háztartásoknak, családoknak minél könnyebben fel kell tudniuk mérni a saját anyagi helyzetüket, és várható kiadásait, hogy tudatos döntést tudjanak hozni a pénzügyeikkel kapcsolatban. A pénzügyi kultúrával kapcsolatos oktatás fejlesztésének szükségességét a pandémiás időszak és annak hatására felgyorsult digitalizáció is alátámasztja. A digitális eszközök használatánál összefüggést találtak a magasabb pénzügyi műveltséggel, tudással, viselkedéssel és nagyobb jólléttel. A modern alkalmazások társadalmi elfogadottságának növelése érdekében elengedhetetlen a lakosság informálása a technológiák működési alapelveiről, valamint az esetleges kockázatokról és azok mérséklésének lehetőségeiről [14].

A Pénziránytű Alapítvány tanár továbbképzési programokat is működtet, amelyen már több, mint 2400 pedagógus vett részt. 2015 óta középiskolai tanárok, míg 2016 óta általános iskolai tanárok számára is szervez ingyenes akkreditált képzéseket, melyek során a pedagógusok szakszerű felkészítést kapnak a gazdasági és pénzügyi témák oktatásához. 2017 óta pedig Digitális Nyári Akadémia nevű díjmentes képzésük biztosít lehetőséget a középiskolákban oktatóknak arra, hogy közelebb kerülhessenek a pénzügyi tudatosság témájához az IKT tudásuk fejlesztése által [27].

A középiskolás diákok jellemzően érdeklődnek a gazdasági, illetve pénzügyi világ iránt. A közismereti órák tananyagába is kezdenek beépülni ezek az ismeretek, de felmerül a kérdés, hogy a törzsanyag leadása mellett mennyi idő jut az adott témánál a gazdasági és pénzügyi összefüggések magyarázatára, illetve azoknak milyen hatékonysága van. További kétely merülhet fel azzal kapcsolatban, hogy a közismereti tantárgyat oktató tanárnak milyenek a pénzügyi ismeretei, és kompetenciája ahhoz, hogy a gazdasági összefüggéseket érthető módon át is tudja adni a diákok számára [8]. A tanároknak megfelelő oktatásra és az ott elsajátított ismeretanyag mély megértésére van szükségük ahhoz, hogy a diákok gazdasági kompetenciáit fejleszteni tudják [31].

Biztos oktatói ismeret hiányában gyakran elhanyagolják a pénzügyi műveltség fejlesztését az oktatás során. A viselkedés fejlesztése és a berögzült rossz szokások, reakciók átalakítása is szükséges a pénzügyi ismeretek bővítését célzó tudásátadás mellett. Az összefüggések megértése és azok tudatos, rendszeres használata támogatja a fiatalok tudatos pénzügyi viselkedésének fejlődését [14]. Magyarországon az iskolákban sokszor nem ismerik fel, hogy a pénzügyi és gazdasági műveltség a minőségi életvitel egyik meghatározó tényezője. Emiatt nem is oktatják a pénzügyi tárgyakat; gyakran hivatkoznak a képzett pedagógusok hiányára és más akadályozó tényezőkre [11]. A pénzügyi tudatosság fejlesztését célzó programok számának növekedése és ezzel párhuzamosan a pedagógushiány miatt fennáll a veszélye annak, hogy a hazai programok keretében olyan középiskolai tanárok tartják meg a pénzügyi ismeretek terjesztését szolgáló tanórákat, akik semmilyen szükséges képzettséggel – és ebből kifolyólag valószínűleg szakmai előismerettel sem – rendelkeznek.

Összegzés és következtetések

A tanulmány célja a korábbi – főleg hazai –, pénzügyi tudatossággal és kultúrával kapcsolatos szakirodalmi források szintetizálása. Ennek során elsőként a pénzügyi tudatosságnak és a fejlesztésének jelentőségét emeltük ki, majd röviden bemutattuk a pénzügyi tudatosság helyzetét, illetve a fejlesztésére irányuló kezdeményezéseket Magyarországon. Ezt követően röviden kitértünk a pénzügyi tudatosság és a képzett munkaerő közötti kapcsolatra és az azt érintő negatív körülményekre.

Szintetizáló kutatásunk eredményeként megállapítható, hogy a pénzügyileg tudatos lakosság előmozdítja egy ország versenyképességét és biztosabbá teszi a gazdasági stabilitását. A pénzügyi tudatosság és az oktatás előmozdítására van szükség a középiskolás diákok, a fiatal felnőttek és az idősebb korosztályok körében is. A pénzügyi ismereteknek a középiskolai tantervbe való beépítése továbbá segíthet áthidalni a készségbeli szakadékot, felkészítve a diákokat a munkaerőpiacra, és elősegítve a képzett és pénzügyileg stabil munkaerő kialakulását.

Összességében kijelenthető, hogy gyakorlatias pénzügyi és gazdasági tudásfejlesztésre van szükség a megfelelő attitűd kialakítása mellett. A személyes pénzügyi tudatosság olyan alapvető életképesség, amely jelentős hatással van az egyének pénzügyi stabilitására, sikerére és általános jólétére. Ennek fontosságára már számos kutatás felhívta a figyelmet. Magyarországon is számos kezdeményezés van arra vonatkozóan, hogy már az iskolai tanulmányok keretében elsajátíthassák a fiatalok a későbbiekben elengedhetetlen (digitális) pénzügyi és gazdasági alapokat. Az oktatásban részt vevő tanárok számára elérhetőek bizonyos képzések, amelyeken a résztvevők száma közel háromszorosára nőtt az utóbbi években, de komoly problémát jelenthet a pedagógusok alacsony száma. A képzéseken elsajátított ismeretanyag átfogó megértése azonban elengedhetetlen a diákok gazdasági kompetenciáinak fejlesztése érdekében.

Jövőbeni kutatás keretében érdemes lehet megvizsgálni a pénzügyi területeken oktatók létszámának alakulását és a tanári továbbképzések hatékonyságát empirikus vizsgálatok által.

Irodalomjegyzék

- [1] Baker, H. K., Goyal, K., Kumar, S., Gupta, P. (2023). Does financial fragility affect consumer well-being? Evidence from COVID-19 and the United States. *Global Business and Organizational Excellence*, 42, 101-119. <https://doi.org/10.1002/joe.22200>
- [2] Béres, D., Huzdik, K. (2012). A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten. *Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly*, LVII. (3), 322-336.
- [3] Dewi, V. I., Febrian, E., Effendi, N., Anwar, M., Nidar, S. R. (2020). Financial literacy and its variables: The evidence from Indonesia. *Economics and Sociology*, 13(3), 133-154. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2020/13-3/9>
- [4] Farkas, F., Póta, Cs. P., Becsky-Nagy, P. (2022). Changes in Payment Patterns in Hungary During the Pandemic. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, Vol. 19, Art. #93, p.1061-1074. DOI: 10.37394/23207.2022.19.93
- [5] Fazekas, B., Becsky-Nagy, P. (2021). A new theoretical model of government backed venture capital funding. *Acta Oeconomica*, 71(3), 487-506. <https://doi.org/10.1556/032.2021.00024>
- [6] Fazekas, B., Becsky-Nagy, P. (2018). Az állam a kockázati tőkés szerepében. *Közgazdasági Szemle*, 65(12), 1257-1280. <http://doi.org/10.18414/KSZ.2018.12.1257>
- [7] Fazekas, B., Becsky-Nagy, P. (2015). The role of venture capital in the bridging of funding gaps, A real options reasoning. *Annals of University of Oradea – Economica Science*, 24(1), 825-830.
- [8] Fejes, K. (2020). A pénzügyi tudatosság formálásának lehetőségei a középfokú oktatásban. XIV. Soproni Pénzügyi Napok „Gazdaságvédelem és pénzügyi kiutak” pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia. Sopron. pp 80-88.
- [9] Garai-Fodor, M., Csizsárik-Kocsir, Á. (2018). Miért fontos a pénzügyi ismeretek oktatása a Z generáció véleménye alapján? *Polgári Szemle*, 14(1-3), 107-119.
- [10] Hasler, A., Lusardi, A., Yagnik, N., Yakoboski, P. (2023). Resilience and wellbeing in the midst of the COVID-19 pandemic: The role of financial literacy. *Journal of Accounting and Public Policy*, 42(2). 107079. <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2023.107079>
- [11] Horváth, I. (2017). A nemzetközi és hazai pénzügyi, gazdasági oktatás eredményei a kutatások tükrében, A PénzSztár verseny, mint a pénzügyi, gazdasági műveltség fejlesztésének sajátos lehetősége. *Új Pedagógiai Szemle*, 2017/7-8.
- [12] Jakovác, K., Németh, E. (2017). A pénzügyi kultúra nemzeti stratégiái: tapasztalatok és tanulságok (National Strategies for Financial Literacy: Lessons from Experiences). *Pro publico bono: Magyar közgazgatás*, 1, 196-211.
- [13] Klapper, L., Lusardi, A. (2020). Financial literacy and financial resilience: Evidence from around the world. *Financial Management*, 49: 589-614. <https://doi.org/10.1111/fima.12283>
- [14] Kovács, L., Nagy, E. (2022). A hazai pénzügyi kultúra fejlesztésének aktuális feladatai. *Gazdaság és Pénzügy*, 9 (1), 2-19. doi: 10.33926/GP.2022.1.1
- [15] Kovács, L., Terták, E. (2018). Pénzügyi ismeretek. pp. 93-103. In: *Pénzügyi kultúra* (Szerk. Pál Zs.). Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 278 p. ISBN: 978-963-358-152-0
- [16] Magyar Nemzeti Bank (2008). Együttműködési megállapodás a pénzügyi kultúra fejlesztés területén a PSZÁF és az MNB között. www.mnb.hu/letoltes/0415mnbpszfamegallpodas-penzugyi-kultura-fejlesztje.pdf (Megtekintve: 2024. 01. 07.).
- [17] Magyarország Kormánya (2017). Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája. <https://2015-2019.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf> (Megtekintve: 2024. 01. 07.)

- [18] Nemzetgazdasági Minisztérium (2017). Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája <http://www.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf> (Megtekintve: 2023. 10. 10.)
- [19] Németh, E. (2022). A pénzügyi kultúrához kapcsolódó képzések. *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1), 68-101. DOI: 10.33926/GP.2022.1.4
- [20] Németh, E., Vargha, B. T., Domokos, K. (2020). Pénzügyi kultúra. Kik, kiket és mire képeznek? Összehasonlító elemzés 2016–2020. *Pénzügyi Szemle*, 65(4), 554-582 https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_4_7
- [21] Németh, E., Zsótér, B., Béres, D. (2020). A pénzügyi sérülékenység jellemzői a magyar lakosság körében az OECD 2018-as adatainak tükrében. *Pénzügyi Szemle*, 65(2), 281-308. https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_2_8
- [22] Németh, E., Jakovác, K., Mészáros, A., Kollár, P., Várpalotai, V. (2016). Pénzügyi kultúra fejlesztési programok felmérése. Állami Számvevőszék, Budapest, 52 p. ISBN: 978-615-5222-12-2
- [23] OECD-INFE (2020). 2020 International Survey of Adult Financial Literacy, Paris. <https://doi.org/10.1787/145f5607-en>. (Megtekintve: 2024. 01. 07.)
- [24] Paladino, G. (2023). Ask a Question and Get an Answer: A Study of the Framing Effect on Financial Literacy in Italy. *Journal of the Knowledge Economy*. <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01525-0>
- [25] Pénz7 (2024). Együtt a pénzügyi kultúráért. <https://www.penz7.hu/egyutt-a-penzugyi-kulturaert.cshml> (Megtekintve: 2023. 10. 10.)
- [26] Pénziránytű (2015). A magyar lakosság pénzügyi kultúrája. <https://penziranytu.hu/magyar-lakossag-penzugyi-kulturaja> (Megtekintve: 2023. 10. 10.)
- [27] Pénziránytű (2023). Tanár továbbképzés. <https://penziranytu.hu/magunkrol> (Megtekintve: 2023. 12. 07.)
- [28] Póta, Cs. P., Becsky-Nagy, P. (2022). The impact of digitalization the financial sector. *Competitio*, VOL. XXI. DOI:10.21845/comp/2022/1-2/6
- [29] Póta, Cs. P., Veres, M., Dávidházy, G. Á., Becsky-Nagy, P. (2021). Kényszeradta lehetőség a pénzügyi digitalizációban (Forced opportunity in financial digitalization) *Controller Info*, VOL. IX., Special Issue 2-7. DOI: 10.24387/CI.2021.különszám.1
- [30] Seraj, A. H. A., Alzain, E., Alshebami, A. S. (2022). The roles of financial literacy and overconfidence in investment decisions in Saudi Arabia. *Frontiers in Psychology*, 13: 1005075. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1005075>
- [31] Szóka, K. (2021). A pénzügyi kultúra és tudatosság meghatározása és magyarországi helyzete. *Economica*, XII(3-4).
- [32] Tömöri, G. (2014). Examination of impact of pharma R&D on profitability. *Annals of the University of Oradea, Economic Science*, 23 (1), 689-697.
- [33] Zsótér, B., Németh, E., Luksander, A. (2017). A társadalmi-gazdasági környezet változásának hatása a pénzügyi kultúrára. *Pénzügyi szemle*, 62(2), 251-266.